

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Криловця Миколи Григоровича на дисертаційне дослідження

Побидайло Наталії Григорівни

«Методика реалізації краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії»,

подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія)

Розвиток світового і, зокрема, європейського освітнього простору об'єктивно вимагає від української школи адекватної реакції на процеси реформування загальної середньої освіти, що відбуваються у провідних країнах світу. Загальною тенденцією розвитку сучасної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти. Шкільна освіта має бути осучаснена таким чином, щоб випускники могли швидко адаптуватися в самостійному житті, цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації у професійному та особистому вимірах, так і в інтересах суспільства та держави.

Окреслення перспектив і нових завдань освіти України потребують коригування усталених норм, стандартів і категорій освітнього середовища в напрямі їх модернізації.

Загальна мета сучасної освіти – створити якнайкращі умови для самопізнання, саморозвитку, а потім самореалізації власної сутності кожної особистості. Однією з таких умов є реалізація краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії в сучасній школі.

Входження України до європейського освітнього простору актуалізує проблему впровадження краєзнавчого матеріалу у процес навчання фізичної географії як одного з етапів реформування освітньої галузі нашої держави у відповідності з міжнародними стандартами освіти.

Розбудова системи краєзнавчої освіти потребує пошуку засобів навчання, на засадах яких здійснювалося б формування особистісно орієнтованого індивіда, що дасть можливість розвивати в учнів творчі інтелектуальні здібності з урахуванням їхніх пізнавальних потреб, здійснювати самоосвіту в процесі навчання. Засвоювання краєзнавчих знань розширює розуміння загальногеографічних понять і явищ, пов'язує теорію з практикою та сприяє набуттю практичних навичок, необхідних у житті. Передумови для цього закладено в Національній доктрині розвитку освіти, Концепції загальної середньої освіти, Державному стандарті, де зазначено, що важливу роль у забезпеченні належної теоретичної підготовки учнів до розбудови держави, у формуванні особистості громадянина покликана відігравати шкільна краєзнавча освіта.

Проте, нині сучасна шкільна освіта ще недостатньо адаптована до майбутніх потреб учнів. У педагогічній теорії не знайшли належного висвітлення змістові й процесуальні компоненти реалізації краєзнавчих знань у системі географічної освіти на засадах шкільних підручників. Застосування краєзнавчих знань у навчально-виховному процесі є переважно ситуативним, а використання потенціалу для системного вивчення й розвитку пізнавального інтересу учнів у процесі навчання залишається поза увагою науковців і практиків. Формування краєзнавчих знань у процесі вивчення фізичної географії та інших предметів природничого циклу постає основним мотивом удосконалення змісту, структури й дидактичних умов навчального предмету, позначається на результативності навчальної діяльності. Очевидною є й практична потреба з'ясувати умови ефективного поєднання навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках (програмове краєзнавство) та в позаурочний час (позашкільне краєзнавство).

Аналіз літературних джерел, проведений дисертанткою з проблеми дослідження показав, що в більшості праць зосереджено увагу на категоріальному аспекті краєзнавства, на вивченні рідного краю, процесів і явищ, які відбуваються в географічному освітньому дискурсі. Водночас

досліджень, у яких обґрунтовується освітній і розвивальний потенціал краєзнавчих знань у змісті фізичної географії, дидактичний аспект його впровадження в практику загальноосвітньої школи, не виявлено.

Проблема забезпечення високого рівня якості освіти безпосередньо пов'язана з організацією навчального процесу, підтримкою нових форм і методів навчання: комп'ютерних технологій, модульного навчання, рейтингової системи оцінки знань тощо.

Саме розв'язанню даної проблеми й присвячене дисертаційне дослідження Н. Г. Побідайло «Методика реалізації краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії». Виходячи з цього, є всі підстави стверджувати, що обрана для дослідження Н. Г. Побідайло проблема досить актуальна. Адже, як засвідчив проведений автором дисертації аналіз науково-педагогічних публікацій з даної проблеми, вона досліджена дещо фрагментарно. Недостатня розробленість теоретичних і практичних аспектів зазначеної проблеми робить результати дослідження особливо важливими.

Про ґрунтовність даної роботи свідчить опрацювання великої кількості наукових джерел і солідний власний доробок автора.

Дисертаційна робота Н.Г. Побідайло має чітку логічну структуру: складається із вступу, двох розділів, восьми підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі на ґрунті аналізу широкого кола філософської та науково-педагогічної літератури, сучасної нормативної бази обґрунтовано актуальність дослідження, з'ясовано значення і місце краєзнавчої роботи у навчально-виховному процесі при вивченні фізичної географії. Шляхом зіставлення науково-теоретичного та практичного досліду виокремлені стрижневі суперечності, які утворюють необхідні й достатні підстави для формулювання теми дисертаційної роботи. В органічному взаємозв'язку й логічній послідовності визначені мета, сформульовані завдання, конкретизовано предмет та об'єкт дослідження, визначено методологічну й

теоретичну основи дослідження, конкретизовано групи методів (теоретичні, емпіричні, статистичні), з допомогою яких вдалось досягти вірогідності і надійності результатів дослідження, формулюються наукова новизна дослідження та його практичне значення. Ці ознаки характеризують не тільки науковий рівень проведеного дослідження, а й ступінь наукової зрілості здобувача.

Основний текст дисертації – 191 сторінка, загальний обсяг роботи – 222 сторінки, теоретичні й практичні узагальнення представлені у таблицях та рисунках, робота містить 4 додатки.

Автором встановлено, що краєзнавство — один з прогресивних напрямів вітчизняної педагогіки і набуло важливого науково-дослідного, навчально-виховного, культурно-освітнього та практичного значення.

Також встановлено, що завдяки своїй багатофункціональності краєзнавчий матеріал доцільно використовувати в усіх курсах географії: і при формуванні загальногеографічних понять, і як потужний виховний матеріал.

Н. Г. Побідайло доведено, що процес залучення учнів до різноманітних форм краєзнавчої роботи, застосування в процесі навчання фізичної географії інформаційних, пошукових, дослідних методів навчання, методів взаємного збагачення знаннями та досвідом краєзнавчої роботи, що полягає в активному обміні інформацією, фактами, думками в процесі бесід подорожей, диспутів, націлених на поєднання теорії з практичним застосуванням з огляду на специфіку краєзнавчої діяльності, сприяє формуванню системних краєзнавчих знань учнів.

Автором науково обгрунтовано сукупність дидактичних умов, які сприяють ефективному використанню краєзнавчого матеріалу на уроках фізичної географії, розроблено методичні прийоми розкриття фізико-географічних понять і закономірностей на краєзнавчій основі на різних етапах вивчення географії.

Розкрито, що результативність краєзнавчої діяльності школярів залежить від впровадження принципу послідовності, від поступового

ускладнення змісту та організації пошукових завдань. Саме поняття рідного краю при такому підході з часом зливається із поняттям рідної Вітчизни.

Результати досліджень свідчать, що краєзнавча робота у процесі вивчення фізичної географії може бути ефективною лише за умови узгодження навчальних досліджень у природному середовищі зі змістом, структурою та основними завданнями шкільного курсу географії.

У ході дослідження було встановлено, що використання краєзнавчих матеріалів для організації самостійного творчого пошуку в процесі вивчення курсів фізичної географії сприяє розвитку в учнів порівняльного підходу до характеристики фізико-географічних процесів і явищ, глибшому розкриттю закономірних зв'язків у природному середовищі.

Результати дисертаційного дослідження Н. Г. Побидайло підтверджені ґрунтовним педагогічним експериментом, де перевірялась модель методичної системи навчання фізичної географії на основі краєзнавчого підходу в основній школі та кваліфікованим аналізом його результатів.

Опис експериментального етапу дослідження, логіка подання його матеріалів, процедури збору емпіричних даних та перевірки їх достовірності в цілому відповідають меті і завданням дослідження. За результатами проведеного дослідження підготовлено методичні рекомендації.

Запропонована методика діагностування рівнів навчальних досягнень учнів може бути використана у навчально-виховному процесі як вищої, так і загальноосвітньої школи, в гімназіях, коледжах, а також у системі післядипломної освіти та під час підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Наведений у роботі комплекс методів, адекватних об'єкту, меті, завданням і логіці побудови, педагогічна результативність розробленої моделі, про що свідчать довідки з вищих та середніх навчальних закладів, забезпечують достовірність і надійність результатів дисертації.

Варто відзначити ґрунтовні додатки, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження.

Висновки автора цілком логічні, достовірні, обґрунтовані й закономірні.

До оригінального самостійного дослідження вважаємо за потрібне висловити зауваження і побажання, врахування яких, на наш погляд, виразило б наявний рівень викладу наукового матеріалу:

1. Дисертаційне дослідження виграло б, якби автор приділила увагу не тільки географічному краєзнавству, а й історичному, літературному та ін.

2. В дисертаційному дослідженні недостатня увага приділяється міжпредметним зв'язкам.

3. На ст. 86 викликає сумнів доцільність переліку понять, що вивчаються у 6 класі, оскільки більшість із них не мають відношення до краєзнавства.

4. На жаль автор оминула увагою такий важливий напрям краєзнавчої роботи як топонімічні дослідження, які значно посилюють інтерес до вивчення географії, полегшують вивчення географічної номенклатури.

5. Не можна погодитись з твердженням автора що "Вивчення "Фізичної географії у 8 класі є завершальним для географічної освіти в основній школі" (ст.132).

6. В тексті дисертації мають місце граматичні (с. 41, 44, 48,59, 64, 65, 73 та ін.) і стилістичні огріхи.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації, зміст якої відображений в 11 наукових працях, апробований на міжнародних і всеукраїнських конференціях і семінарах, фестивалі педагогічних ідей.

Аналіз дисертаційного дослідження та опублікованих наукових праць Н. Г. Побідайло дає підставу зробити наступні висновки.

Рецензоване дослідження може бути кваліфіковане як вагомий внесок у розвиток теорії та методики навчання географії.

Є всі підстави вважати, що дисертаційна робота Н. Г. Побідайло є завершеним, цілісним, самостійно виконаним дослідженням актуальної

проблеми. Робота містить нові як теоретичні, так і практичні експериментально одержані результати, які в сукупності є суттєвими для педагогічної науки. Автореферат відображає у необхідній і достатній мірі зміст, науковий і понятійний апарат дисертаційного дослідження.

Проведене, під керівництвом кандидата педагогічних наук Надтоки Олександра Федоровича, дисертаційне дослідження Побидайло Наталії Григорівни «Методика реалізації краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії» виконане на належному рівні і за рівнями наукової новизни, теоретичного і практичного значення, обґрунтованості отриманих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07 2013 року № 567, а сама дисертантка заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія).

Офіційний опонент -

доктор педагогічних наук, професор
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

М. Г. Криловець

